

Katholiek Sociaal Denken en het ontwikkelen van een identiteit

In je omgeving kun je het merken. Anders lees je er wel over in de media. Er zijn bij psychologiepraktijken lange wachtlijsten voor jongeren. Vaak is er sprake van een burn-out of een angststoornis. Ze zijn vastgelopen in wat ze ervaren als de 'ratrace' van het bestaan. Op de achtergrond spelen heel vaak levensbeschouwelijke vragen een rol: waar draait het eigenlijk om in mijn leven? Wat kan mij innerlijk steviger maken? Hoe kan ik me meer geborgen voelen in het bestaan? Want een basis van vertrouwen heb je nodig om beter te kunnen onderzoeken wat echt bij je past en welke kant je op wilt met je leven. Deze vragen kunnen natuurlijk ook op latere leeftijd opkomen. Maar onder jongeren leeft het heel sterk. Hoe komt het toch dat er bij velen zo'n levensbeschouwelijk vacuüm is ontstaan?

Het is te gemakkelijk om te zeggen: dat komt door de toegenomen rijkdom en doordat veel mensen niet meer naar de kerk gaan. Ik denk dat we een

spa dieper kunnen graven. Wat is er de afgelopen tijd gebeurd met hoe we naar onszelf en de wereld kijken? Welk mens- en wereldbeeld is nu sterk aanwezig in onze maatschappij? En hoe verhoudt zich dat tot de visie van onze Kerk? Mijn ogen zijn geopend toen ik meer las over het neoliberalisme. Dat is een stroming sinds de jaren '80 van de vorige eeuw. Filosofen die dit uitdragen, zoals Ayn Rand, zijn er weinig; des te meer economen (Friedman, Hayek) en politici (Reagan, Thatcher, Pinochet) en hun navolgers. Onze Kerk onderscheidt in haar Katholiek Sociaal Denken twee varianten binnen het kapitalisme. De ene is de Rijnlandse School. Daar gaat de voorkeur van onze Kerk naar uit omdat niet alleen de politiek maar ook het bedrijfsleven daarin moet bijdragen aan het algemeen belang. De andere is de Angelsaksische School, waarin de kortetermijnwinst en de aandeelhoudersbelangen voorop staan.

Neoliberalisme is een radicale variant van die laatstgenoemde

stroming. Het mens- en maatschappijbeeld ervan wordt sterk verwoord in een roman van de uit de Sovjet-Unie gevluchte Ayn Rand. Haar boek 'Atlas Shrugged' werd in de V.S. meer gelezen dan de Bijbel. Haar grote helden zijn ondernemers. Zij zorgen voor winst en rijkdom. De rol van de staat is vooral: ruim baan voor ondernemersbelangen. Uitkeringen moeten zo weinig mogelijk verstrekt worden. Iedereen moet vechten voor zijn eigen bestaan. Hulpverlening en solidariteit werken averechts. Wie arm is of hulpbehoevend moet zo goed voelen dat hij of zij helemaal in de stront zit, dat in hem of haar de kracht groeit om zich weer naar boven te vechten. Niet pampere dus. Waarden en normen zijn voor de privésfeer. In het publieke domein gelden alleen de wetten van de markt, van vraag en aanbod. Allerlei gemeenschapsvoorzieningen moeten worden geprivatiseerd. Onafhankelijkheid is goed, afhankelijkheid is slecht. Veel jongeren hebben het gevoel dat de economie overheersend is (de ratrace) en dat je er uiteindelijk alleen voor staat in de slangenkuil van deze wereld. Dit levensgevoel vindt volgens mij zijn oorsprong in het neoliberalisme. Hoeveel mensen hebben dit niet in zekere mate verinnerlijkt? Je hebt dan geen

denkkader meer om te begrijpen waarom er maatschappelijk dingen fout gaan. De visie van onze Kerk staat haaks op het neoliberalisme. Onderlinge afhankelijkheid is niet slecht maar een gegeven: we zijn op elkaar aangewezen. Ieder mens is een kind van God en heeft een onvervreembare waarde. We leven niet op een eiland: alle mensen samen vormen de Familia Humana, de mensenfamilie. Solidariteit is een plicht: het algemeen belang wordt gemakkelijk geweld aangedaan en daarom moeten we met elkaar ervoor zorgen dat de markt en de overheid ten dienste staan van de mensen en niet andersom. Daarom moet er ook een vangnet zijn voor wie uit de boot vallen. In het neoliberalisme zien mensen elkaar, en ook zichzelf, vooral als economisch wezen. Je moet als individu vechten voor een plek op de arbeidsmarkt. Hoe meer vermogen des te meer status en identiteit. Maar beland je dan niet gemakkelijk in een tredmolen,

omdat je wordt geëld? En wat doe je als je talenten niet zo groot zijn of als je vastloopt? Wie ben je dan nog? Een loser? Verder wordt de maatschappij vooral beleefd als een bonte wirwar van individuen. Collectieve verbanden zoals kerken maar ook vakbonden en politieke partijen hebben veel leden verloren. Er is veel wantrouwen gegroeid, vanuit de overheid naar de burgers maar ook bij burgers onderling en van individuen en groepen naar instanties. Ook voelen velen zich bedreigd door de aanwezigheid van veel moslims en door de instroom van vluchtelingen. De klimaatverandering en het toenemende geweld maken onzeker. Wie kan ons redden? Een sterke man? Wat geeft ons vastigheid? Is het niet verleidelijk om te vluchten in cynisme en de 'zekerheid' die complottheorieën ons bieden?

Met haar Katholiek Sociaal Denken heeft onze Kerk goud in handen. Het zou een vast onderdeel

moeten zijn van de verkondiging, de catechese en de publiciteit van de parochie. Want we hebben als Kerk een bepaald mensbeeld en een visie op hoe mensen samen op allerlei terreinen aan verandering kunnen werken. Ook onze katholieke spiritualiteit is heel belangrijk: de wereld is geen boze wereld maar een Schepping waar God een bedoeling mee heeft. De Geest van Christus is werkzaam in alle mensen die samen kleine stappen vooruit zetten naar meer solidariteit en zorg voor moeder aarde.

Jongeren die bij ons op zoek zijn naar verdieping hebben vaak een terechte afschuw gekregen van hoe het er in ons land aan toe gaat. Hoe spelen wij daar op in? Sommigen hebben een radicaal-rechtse achtergrond. Zij zien de Kerk nogal eens als een van de laatste bolwerken tegen normvervaling en cultuurrelativisme. Wat verwachten ze bij ons te vinden? Is de Kerk – in hun ogen, maar misschien ook in de onze – vooral een schuilplaats voor de boze wereld? Of durven we samen met hen vanuit Katholiek Sociaal Denken op een verfrissende manier naar de maatschappelijke ontwikkelingen te kijken? In Duitsland verzet de katholieke Kerk zich sterk tegen het opkomende populisme. Want men weet daar waartoe het kan leiden: afbraak van de rechtsstaat en de democratie, agressie tegen minderheidsgroepen en het negeren van de echte vraagstukken. Een voorbeeld voor ons?

door Hans Oldenhof, voormalig
diocesaan diaconaal werker

